

Hadislerle Sosyal Hayat

Emmâ ba'd:

Fa'lemû eyyühe'l-ihvân fe-inne efdale'l-hadîsi kitâbullah ve efdale'l-hedyi hedyü sey-yidinâ Muhammedin sallallahu aleyhi ve sellem. Ve şerre'l-umûri muhdesâtuhâ ve külle muhdesin bid'atün ve külle bid'atin dalâletün ve külle dalâletin ve sâhibehâ fi'n-nâr. Ve bi's-senedi'l-muttasılı ile'n-nebiyyi sallallahu aleyhi ve selleme ennehû kâl:

Lâ takdiyenne ve lâ tafsilenne illâ bimâ ta'lemû ve in üşkile aleyke emrün fe-kıf hattâ tebînehû ev tektübe ileyye fîhi.¹

Sadaka Resûlullâh fi mâ kâl ev kemâ kâl.

Aziz ve muhterem cemaat-i müslimîn!

Allah'ın selamı, rahmeti, bereketi, ih-sanı, ikramı dünya ve âhirette cümnenize nâil ve vâsıl olsun. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* hazretlerinin mübarek hadîs-i

¹ Râmûzu'l-Ehâdîs, 475/10

şerîflerinden bir miktar okuyup tefeyyüz eylemek üzere ş u mescitte toplanmış bulunuyoruz.

Allahu Teâlâ hazretleri cümlemizi Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e en güzel tarzda ittibâ edenlerden eylesin. Sünnet-i seniyyesini ihyâ eyleyip şehit sevaplarına nâil olmayı cümlemize nasip eylesin.

Bu hadîs-i şerîflerin okunmasına ve izahına başlamazdan önce Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz'e sevgimizin, saygımızın, bağlılığımızın bir nişanesi ve O'na âcizane, naçizane bir hediye olmak üzere ve O'nun cümle âlinin, ashâbının, etbâının, ahabbının ruhlarına ve sâir enbiyâ ve mürselîn ve cümle evliyâullahın ve hâsseten Ümmet-i Muhammed'in mürşitleri olan sâdât ve meşâyih-ı turuk-u aliyyemizin ruhlarına ve halifelerinin, müritlerinin, muhiblerinin ruhlarına hediye olmak üzere; bu beldeleri fetheden fatihlerin, şehitlerin, gazilerin, mücahitlerin, cümle ashâb-ı hayrât-u hasenâtın ve ş u caminin bânisi İskender Paşa'nın ve bu camiye tecdîd, tamir eden, genişleten ve içinde

cemaat olarak bulunmak suretiyle mânevî bakımdan imar eden kardeşlerimizin geçmişlerinin ve kendilerinin dünya ve âhîret hayırlarına ermesi için, okuduğumuz eseri telif eylemiş olan Gümüşhaneli Ahmed Ziyâeddîn Efendi Hocamız'ın ruhu için; kendisinden feyiz aldığımız Muhammed Zahid Kotku İbn İbrahim el-Bursevî Hocamız'ın ruhu için, bu hadîs-i şerîfleri bize nakil ve rivayet eylemiş olan hadis alimlerinin ve râvîlerin ruhları için; hâsılı üzerimizde kimin hakkı varsa, kimin minneti varsa hepsinin ruhlarına vâsıl olsun diye ve Hz. Âdem atamız *aleyhisselam*'dan bize kadar şu dünyadan gelip geçmiş cümle mü'minîn-i mü'minâtın ruhlarına da mertebeleri üzere vâsıl olsun diye buyurun bir *Fâtiha* okuyalım, üç *İhlâs-ı Şerîf* okuyalım, onların ruhlarına bağışlayalım. Rabbimiz onların ruhlarını şâd eylesin, bizlere de dünya-âhîret selameti ih-san eylesin.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

Bugün okuyacağımız hadîs-i şerîfler, *Râmûzü'l-ehâdîs* isimli hadis kitabının 475. sayfasında bulunuyor. O sayfanın 10. hadîs-i

şerîfnde kalmışız; onu okuyarak devam ediyoruz.

a. Adaletle Hükmetmek

İlk hadîs-i şerîf Peygamber Efendimiz'in, Muaz b. Cebel *radıyallâhu anh'e*, "adaletle hükmetmek" konusunda bir tavsiyesi ile ilgili.

Efendimiz *sallallahu aleyhi ve sellem* hazretleri buyuruyor ki;

لَا تَقْضِينَ وَلَا تَفْصِلَنَّ إِلَّا بِمَا تَعْلَمُ، وَإِنْ أَشْكَلَ
عَلَيْكَ أَمْرٌ فَفَقِّهِ، حَتَّى تَبَيِّنَهُ [تَبَيَّنَهُ] أَوْ تَكْتُبَ
إِلَيَّْ فِيهِ

Lâ takdiyenne. "Sakın hükmetme, sakın bir hüküm verme." *Ve lâ tafsilenne illâ*. "Ve sakın iki kişinin arasında iki tarafı dinleyip de aralarını fasledecek, halledecek bir şey söyleme." *Illâ bimâ ta'lem*. "Ancak bildiğin konu üzerinde, bildiğin takdirde bu hükmü ver."

"Aksi takdirde iki kişinin arasında hâkimlik edip hüküm verme. İki veya daha fazla

kişiyi dinleyip onlar hakkında bir netice söyleyip aralarını fasletme, halletme, haklarında hükmetme.”

Ve in üşkile aleyke emrûn. “Sana bir şey sorulduğu zaman, eğer senin biraz anlamadığın bir şekilde olursa, sana müşkil gelirse, sana mahiyetini kavrayamadığın, bilemediğin, müphem bir tarzda gelirse, o işi anlayamazsan.” *Fe-kıf hattâ tebînehû.* “Orada dur. Bilmediğin şeyde gözü kapalı hükmetme, dur; o iş iyice belli oluncaya kadar acele etme. Ondan sonra hüküm ver.”

İyice aşikâr oluncaya kadar araştırıp bekleyecek. Tabi şahitlere başvuracak, belki başka türlü tahkikat, tetkikat yapacak.

“O iyice belli olmadıkça, sana aşikâr olmadıkça, o iş müphem bir durumdayken, karışık karmaşık bir durumdayken katiyen hüküm verme!”

Ev tektübe ileyye fîhi. “Veyahut karşılaştığın konuda bana bir mektup yazıp benden cevabı beklersin; böyle yapmadıkça sakın hükmetme.”

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*
Efendimiz;

“Bilmediğin, anlayamadığın bir meselede, öyle gözü kapalı, anlamadan bilmeden, lambur lambur konuşup da bir şey söylemek doğru değil!” demek istiyor

Muaz b. Cebel, Peygamber Efendimiz’in sahabe-i güzîninden bir zât-ı muhteremdir, Allah şefaatine nâil eylesin. Onu vazifeli olarak Yemen’e göndermişti. Yemen’de hükmedecek, hâkim olacak, oradaki müslümanlara başkanlık edecek. Müslümanlığa itaat etmiş olan, Nasrânî olarak kalmış kimselere de hükmedecek, Resulullâh’ın emirlerini oradakilere tebliğ edecek ve orada müslümanların mümessilliğini yapacak.

Böyle mühim bir vazifeyle gittiği için Peygamber Efendimiz kendisine bir takım tavsiyelerde bulunmuştu ki başka hadîs-i şerîflerden onları da biliyoruz.

Bu hadîs-i şerîfte de; “Sakın bilmediğin konuda, bilmeden cahillikle iki kişi arasında hüküm vermeye kalkışma. İkisinin arasındaki

meseleyi hall u fasletmeye girişme.” demiş oluyor.

Bilmeden müdahale yok. Hükmünü biliyorsa, meseleyi iyice kavramışsa olur.

“Eğer müphem ise, iş karışık ise, kendisine biraz şüpheli gelmişse, biraz karanlık noktaları var gibi gelmişse, o iş iyice aydınlanıncaya kadar; veyahut bana bir mektup yazıp da benden sana cevap gelinceye kadar hükmetme!” diyor Peygamber Efendimiz.

Hepimiz anlıyoruz ki bu, aşikâr olarak, adaletin yerine gelmesi için Peygamber Efendimiz’in titizlenmesinden kaynaklanıyor.

Muaz b. Cebel iyi bir insan, Peygamber Efendimiz’in sahabesi, itimat etmiş, onu bir beldeye hâkim olarak gönderiyor ama ona da sıkı sıkı nasihat ediyor.

Çünkü *el-adlû esâsü’l-mülk*, “Egemenliğin temeli, dayanağı adalettir, adalet temeline dayanır.”

İnsanlar tek başına oldu mu nasıl hareket ederse etsin; istediği zaman kalkar, istediği zaman yatar uyur uyanır, yer içer, kendisine

ait bir şey ama birçok insan bir arada olduğu zaman aralarında mutlaka adaletli bir mekanizmanın, bir sistemin yerleşmiş olması lazım. İhtilaf çıktığı zaman da orman kanunu olmamalı.

İnsanlar “orman kanunu” ile neyi kastediyor?

“Güçlü, pazesine güvenen, yumruğu kuvvetli olan, en kabadayı olan dediğini yaptırır!”

Öyle şey yok! En zayıf olan dahi haklıysa hakkını alabilmeli.

Onun için Ebû Bekir *radıyallahu anh* Efendimiz halife intihap olununca dedi ki;

“Sizin en zayıfınız hakkını alıncaya kadar benim nazarımda en kuvvetli gibidir.”

“Ben insanların nüfuzuna, çevresine, itibarına bakmam; bir kimseyi haklı gördüm mü yanında yer alırım. Öteki kuvvetli insanlarla bile çarpışıyorum. Bugünkü tabirle mafyalarla, kliklerle, guruplarla, eşraf ile, ağalarla çarpışıyorum ama hakkı tutarım.”

Hız. Ebû Bekir Efendimiz, ne olursa olsun hakkı tutmakta.

“Fılanca adam zayıf, ben şimdi onun tarafını tutarsam ben de onunla beraber yanarım, boş ver aldırma, varsın o ezilsin gitsin, kuvvetliden yana olayım!” demiyor.

“En zayıfınızın hakkı alınıncaya kadar benim nazarımda en kuvvetli gibidir, ben onun yanında yer alırım.”

Kuvvetlinin yanında yer almak -sanki- hepimizin prensibi ya; “Benim nazarımda en zayıf en kuvvetlidir, ben onun yanında yer alırım. Sizin en kuvvetliniz de, haksız olduğu zaman benim nazarımda en zayıf gibidir. Hiç perva etmem, hiç korkmam üstüne yürürüm, onu hak çizgiye getirinceye kadar, burnunu yerde sürttürünceye kadar üstüne varırım!” demiş oluyor.

İslâm’da adalet duygusu budur. Adalet, sevgi ve saygıyla bağlılık budur. Hepimizin adil olması gerekiyor. Hepimizin Müslüman olmak dolayısıyla adil insanlar olmamız gerekiyor.

Ne derecede?

وَلَوْ عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ

*Velev alâ enfûsiküm evi'l-vâlideyni ve'l-akrabîn.*² “İsterse hak ve adalet sizin aleyhinize olsa veyahut ana babalarınızın aleyhine olsa veyahut akrabanızın aleyhine bile olsa” yine adaletten yana yer alacağız.

“Evet, ben o işte hata etmişim, ben haksızım; işin doğrusu şudur.” diyebilecek. “Evet, benim anam babam haksız; sen doğrusun, sen bu işte isabetlisin, onlar yanılıyorlar.” diyebilecek. “Evet, o akrabam, dayım, amcam, teyzem, halam, eniştem haksız; doğru olan budur.” diyebilecek.

Müslüman öyle diyecek; Allah Kur’ân-ı Kerîm’de öyle emrediyor. Adaletle hareket etmeyi, Kur’ân-ı Kerîm’de Allahu Teâlâ hazretleri buyuruyor. Adaletle hükmedecek olan insan, bildiği konuda konuşacak, bilmediği konuda susacak; “Bilmiyorum.” diyecek.

² 4/Nisâ, 135.

Hız. Ali Efendimiz vaaza çıktığı zaman, emîrû'l-mü'minîn olarak halkın karşısına dikildiği zaman; kendisine çok sorular sor-duklarında, bazılarına “Bilmiyorum.” derdi. “Bilmiyorum. derdi çünkü bilmediğini ifade etmek de bir mertliktir.

İnsan her şeyi bilmez ki; “Ben o şeyi bilmiyorum. Tahkik edeyim, tetkik edeyim, söyleyeyim veyahut bir başkasına sorun.” diyebilmesi lazım.

Herkes bu babayığitliği gösteremezse; bilmediği konuyu “Bilmiyorum.” diyemezse, o zaman yalan söyler, yanlış söyler, yanlış hükmeder, yanlış hâkimlik yapar, yanlış fikir ileriye sürer ve ortalık karmakarışık olur, bozulur gider.

Bugün birçok sıkıntılarımız, bilenin bilmeyenin ileri geri, ulu orta konuşmasından çıkıyor. Bilmeyen de konuşuyor. Hatta bilmeyen daha çok konuşuyor.

Adama soruyorsun;

“Âyet bilir misin?”

Bilmez.

Hadis bilir misin?

Bilmez.

Fıkıh okumuş musun?

Okumamış.

Tefsirden haberin var mı?

Yok.

Hadislerden ne haber?

Malûmattar değil.

Arapça'dan bilgin var mı?

Yok.

Tahsilin dini bir tahsil mi?

“Değil. Ama ben çok zeki bir adamım!”

Senin zekân başında paralansın. Senin bu zekânın bir kıymeti yok.

Birisi demiş ki, “İyi ki kaplanın kanadı yok!”

Kaplanın bir de kuş gibi kartal gibi kanadı olsaydı, insanlar yanmıştı. Uçardı; camdan girerdi, pencereden girerdi, insanları parçalardı.

Adam hem zeki hem de cahil. O zaman yandık. O zekâsıyla nice insanı aldatır. Bin dereden su getirir; ileri geri laflar söyler, lafı usturuplu kullanır, kelimeyi aldatacak tarzda idare eder, karşısındakine sezdirmeden insanları aldatır. Hı hı tamam, bilmem ne, hadi, öbür tarafa getirir.

Bir insan eğer içtihadın, hüküm vermenin ahkâmına, âletlerine, vasıtalarına sahip değilse, usûllere vakıf değilse; o kimsenin hüküm vermesi doğru olmaz. Ama bütün şartlara sahip, dinin usûlüne, asıl meselelerine vâkıf bir insan, bir konuda karar vermek durumunda olursa o karar verebilir. O karar verecek. Bu konuda bilgisi olmayan bu işlere burnunu sokmayacak. Cahil olan kimse karar vermeyecek.

Büyüklerimiz; kendisinde fıkıh bilgisi olmadan, din bilgisi olmadan bu konularda ileri geri konuşanları -affedersiniz- merkebe benzetmişler.

“Efendim falanca şöyle dedi, filanca böyle dedi!”

Taşıma suyla değirmen dönmez. Kendinde fikir var mı? Kendinde bir bilgi var mı? Kendinde bilgi varsa konuş, yoksa hele bu din işi çok önemli bir şeydir. Din işi insanların itikadına taalluk eder, âhiretine taalluk eder; onun için burada bir insanın aldatılmasının zararı çok büyüktür ve aldatan insanların günahı çok fazladır.

Şu insanlara ben şaşıyorum ki evlerinde elektrik tesisatını bir cahil adama bağlattırmazlar. Çamaşır makinelerini bir cahil adama teslim etmezler. Teyplerini, radyolarını, televizyonlarını bilmeyen bir insana kurcalattırmazlar. Muhasebelerini bir muhasebe bilgisi olmayan lalettayin kimseye tuturmazlar. Ama dinlerine ait bir konu olduğu zaman hiç bilmeyen insanların fikrini dinlerler.

Olmaz!

Din bu kadar önemsiz mi? Senin dininin çamaşır makinesi kadar kıymeti yok mu? Âhiretinin senin teybin kadar, televizyonun kadar, videon kadar kıymeti yok mu? Onda titizleniyorsun, iyi ustayı bulmak için dokuz

kişiy e soruyorsun da âhiretine ait ince bir işi niye böyle olur olmaz herkesten dinliyorsun?

Bir de ş u vardır: Bazı insan bilir; takvâsı olmadığı için, Allah korkusu olmadığı için çeşitli manevralar ve hesaplar yüzünden gerçeği söylemez. Müçtehit bir konuda bir şey söyleyecek. Bir kere konuyu mevzu olarak bilecek, mevzuya hâkim olacak. Ondan sonra da hüküm verecek olan insan takvâ ehli olacak.

Takvâ ehli olacak; herhangi bir sebepten bir tarafa meyletmeyecek. Hâkimin önüne iki insan geldiği zaman, birisi on bin liranın ucunu gösterirse, ötekisi bin liranın ucunu gösterirse; haksız da olsa “on bin lira daha fazla” diye, ona meyletmeyecek. Menfaati için âhiretini satmayacak, adaletten ayrılmayacak. Çok önemli bir şey!

Siz hepiniz hâkim değ ilsiniz ama ş u duruma düşebilirsiniz, ama iki arkadaşınız arasında ihtilaf olur da onu çözümlmek durumuna düşebilirsiniz, bilmeden konuşmayın. Karıyla kocanın arasına ıslah meselesi bahis

konusu olabilir; bilmeden konuşmayın. Daha başka bir mesele de olabilir.

Bu bilmeden konuşmamak, ancak bildiği konuda konuşmak size taalluk ediyor. Bir de mütehassıs olmayan insanın lafını da dinlemeyin. Bir de o var. Herkese kulak veriyorsunuz, herkes bir laf söylüyor;, aklınız dar-madağın dağılıp kalıyor. Umumiyetle müslümanların durumu böyle oluyor.

İslâm hakkında herkes bir laf söylüyor. Kimisi dindarlığa “gericilik” diyor, kimisi şöyle diyor, kimisi böyle diyor. İyi bilen insanın, iyi bilmesinin yanında bir de Allah korkusu olan, takvâ ehli insanın sözünü dinleyeceksiniz. Öyle olmazsa yine aldatabilir. Bu işin içinde çeşitli oyunlar olabilir.

Allahu Teâlâ hazretleri bizi kimseye zulmettirmesin, kimsenin zulmüne de uğrattırmasın; işler çatallaşıp çetrefilleştiği zaman hakkı görmeyi nasip eylesin ve hakka hakikate tâbi olmayı nasip eylesin. Yanlış yollarda yürütmesin, yanlış dâvâların peşinde ömür çürüttürmesin.

Diğer hadîs-i şerîf:

لَا تَقُلْ بِلسَانِكَ إِلَّا مَعْرُوفًا، وَلَا تَبْسُطُ يَدَكَ إِلَّا إِلَىٰ

خَيْرٍ

*Lâ tekul bi-lisânike illâ ma'rûfen ve lâ tebsut yedeke illâ ilâ hayr.*³

Arkasından çok kaynaklarını zikretmiş. Efendimiz *sallallahu aleyhi ve sellem*'en Ebû Ümâme *radiyallahu anh* rivayet etmiş. Şöyle buyuruyor:

Lâ tekul bi lisâneke illâ ma'rûfen. “Dilinle ancak mâruf olan şeyi söyle.” *Lâ tebsut yedeke illâ ilâ hayr.* “Elini ancak hayra uzat.”

“Elini ancak hayra uzat, dilinle ancak mârufu söyle.”

Mâruf ne demek?

³ Râmûzu'l-Ehâdis, 475/11

Emr-i mâruf nehy-i münker tabirinden bildiğimiz gibi aklın ve şeriatin güzel gördüğü, beğendiği şeydir. Hem akıl beğenecek hem de şeriat beğenecek. Şeriatin tavsiye etmiş olduğu olacak. Bazen akıllar şeriatle tayin ve tahdit edilmezse yanlış şeyleri güzel görürler. Nefse tâbi olurlar, çirkin şeyleri, günahları da güzel görürler.

Akl-ı selîme ve şer-i şerîfe uygun olacak, salim bir akla uygun olacak, bir de şeriate uygun olacak; buna “mâruf” derler. O halde biz daima mârufu söylemekle emrolunuyoruz. Mâruftan başka bir şey söyleme. Akla, şeriate uygun sözden gayri söz söyleme.

Peygamber Efendimiz’in bir başka hadîs-i şerîfte; “Ya hayır söyle ya sus.” dediği gibi; söylediğimiz sözler daima dîn-i mübîne uygun olacak; Kur’ân-ı Kerîm’in âyetlerine, hadîs-i şerîfin hükmüne uygun olacak, akla mantığa muvafık olacak. Öyle değilse susacağız, söylemeyeceğiz.

Boş laf, mâlâyâni, gevezelik, safсата, asılsız esassız sözler, başkalarının lafları, Batı’dan gelmiş Doğu’dan gelmiş, şu filozofun

bu filozofun sözleri neye gerek? Kendi imanımızın gereği olan malzeme, elhamdülillah bize kâfidir.

Elini de hayırdan başka şeye uzatma. Başka bir işe girişme; “Ancak hayır işle, hayırdan başka bir işe girişme!” demek oluyor.

Allahu Teâlâ hazretleri sözü doğru, işi doğru olmayı cümlemize nasip eylesin.

b. Yeme İçme Adabı

لَا تَقْطَعُوا اللَّحْمَ بِالسِّكِّينِ، فَإِنَّهُ مِنْ صَنِيعِ الْأَعَاجِمِ،
وَلَكِنْ انْهَشُوهُ نَهْشًا، فَإِنَّهُ أَهْنَأُ وَأَمْرَأُ.

Lâ taktaû'l-lahme bi's-sikkini fe-innehû min sanî'i'l-eâcim velâkin inheşûhü nehşen fe-innehû ehneü ve emre'.⁴

Peygamber Efendimiz'in yemek yemeyle ilgili bir tavsiyesi Hz. Âişe validemizden nakledilmiş.

⁴ Râmûzu'l-Ehâdis, 475/12

Lâ taktau'l-lahme bi's-sikkin. “Eti bıçakla parçalamayın.”

Çünkü bu, yabancıların yapışı, usûlü, âdetidir. Onu dişlerinizle ısırarak kesin koparın, çünkü bu daha lezzetlidir ve hazmı daha kolaydır.

Bıçakla nasıl kesiyorlardı?

O devirde acemlerin yaptığı, yabancıların yaptığı bir şekilmiş. Bilmiyorum, artık ufak ufak ufalayıp da öyle mi alıyorlardı? Yoksa bizim şimdi çatalı bir batırıp bıçakla cırt bir kesip böyle bir lokma yediğimiz gibi mi bilmiyorum ama ifade böyle:

“Eti bıçakla kesmeyin, çünkü bu yabancıların âdetidir; dişinizle kopara kopara yiyin. Çünkü bu daha lezzetlidir ve hazmı daha kolaydır.”

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Efendimiz'in gerektiği zaman kendisinin de eti bıçakla kestiği başka rivayetlerle sabit olmuştur. “Böyle yapmanız daha iyidir.” diye bir tavsiye olmuş oluyor. Gerektiği zaman başka bir çare kalmadığı zaman, çok kurumuş

veya başka türlü kesilmiyor parçalanmıyorsa o zaman kesme olabilir. “İlla böyle yapmayacaksınız!” mânasına değil. Öbür tarafta daha lezzetli olduğunu bildiriyor.

Amerika’ya gitmiş bir profesör arkadaşım anlatmıştı. Amerika’da eti bıçakla kesip öyle yiyorlarmış; yani çatalı batırıyor, bıçakla kesiyor, öyle yiyorlarmış. Amerikan reisi-cumhuri televizyona çıkmış, -bizim bu arkadaş Amerika’ya gittiği zaman- demiş ki; “Ey vatandaşlarım! Böyle çok ziyan oluyor. Her tarafı tam kesilmiyor; bir kısmı kemiğin üstünde kalıyor, büyük ölçüde ziyan oluyor; “Bak bu böyle yenir. Bundan sonra böyle yiyin.” diye hindiyi, tavuğu neyse ellerine almış, televizyonda, seyircilerin karşısında yiyivermiş.

Tabi adamlar ekonomik olarak düşünüyorlar. Tavuğu bıçakla keserek, eline almadan yediği zaman ne kadar ziyan oluyor, onu hesaplıyor.

Mesela biz ekmeğin arkasına kâğıt yapıştırıyoruz, bu durum Türkiye çapında şu kadar ekmek ziyan ediyormuş. Tabi millet,

“kâğıtlı” diye orasını yemiyor, kesiyor, şu kadar ziyan oluyor. Her şey hesap meselesi.

Sonra biz tabakta bir şeyler bırakırız, bardakta bir şeyler bırakırız, çayın bakarsın üçte biri dibinde kalmış, bakarsın bir miktarı tabakta kalmış. Bunlar bizim âdetimiz değil, biz güzelce sıyırırız. Burada “Bıçakla kesmeyin, dişle yiyin.” demesi, tahmin ediyorum etin kemiği filan oluyor, eğer bıçakla kesersen yarısı kemikte kalıyor ama eline alır da güzelce dişlerinle yardım edersen ziyan olmuyor. Hem daha lezzetli oluyor hem ziyan olmuyor; onu tavsiye etmiş.

Bir nokta önemli; “Bu yabancıların âdetidir.” diyor.

Muhterem kardeşlerim!

İşte burada, üzerinde biraz durmamız gereken bir mühim esas var dinimizde. Biz her hususta öz şahsiyetimiz olan, öz kıymetlerimiz olan, müstesna, yüksek bir topluluğuz.

Allahu Teâlâ hazretleri Kur’ân-ı Kerîm’de;

Küntüm hayra ümmetin, “Müslümanlar olarak en hayırlı ümmet oldunuz.” diyor.

Biz en hayırlı ümmetiz. Kendimizi küçümsemeyelim, en yüksek ümmetiz. Ne Afrika’daki adamlar, ne Asya’daki adamlar, ne Avrupa’daki adamlar, ne Amerika’daki adamlar bizden üstün; bunu bilmiş olasınız.

Onun için bizim kendimize göre âdetimiz, örfümüz, töremiz vardır, dini emirlerimiz vardır; bunları öyle yapmaktan çekinmeyelim.

Biz ellerimizi tertemiz yıkarız, sabunla pırıl pırıl olur. Ondan sonra elimizle; “Kibir olmasın.” diye üç parmakla yemek yiyebiliriz. El yıkadıktan sonra... Kendi elini kendin yıkıyorsun, tertemiz; “kendin pişir kendin ye” der gibi. Kendi elini kendin temizlemişsin, tertemiz yiyorsun.

Çatal?

Çatalı kim yıkadı?

Nerede, nasıl oldu, bilmiyorsun ki. Mesela lokantada yemek yediğini düşün; hangi suyla yıkadılar, nasıl duruladılar, içinde deterjan mı var, üstünde kalıntı mı var? Midene dokunur

mu, dokunmaz mı bilmiyorsun. Ama elinle yiyorsun; “Benim usûlüm böyledir.” diye, yiyebilmeli insan.

İlla tabağın kenarında bir şey bırakıyorlar.

“Efendim, ayıp olur!”

Hepsini sıyırırsan... Karikatürlere de yazmışlar; adamın birisi tabağı güzel sıyırıyormuş, garson tepesine dikilmiş, acayip acayip bakmış, sanki Merih’ten gelmiş gibi, ondan sonra; “Beyefendi, kurutma kağıdı da getireyim mi?” demiş.

Ne var, nesiyle alay ediyorsun? İşte bu adamcağız hiçbir şeyi ziyan etmiyor, tabağında hiçbir kırık bırakmıyor.

Bir arkadaşım anlattı. Almanya’da uzun seneler kalmış olan bir arkadaş. Sümerbank’tan gelen bir heyet ile Finlandiya’ya gitmişler. Finlandiya’ya lokantaya gitmişler, bunların önlerine yemek koymuşlar. Misafir eden taraf, bunları lokantaya götürmüştü. Bu da; “Ne yiyeyim?” diye, düşünmüş taşınmış. Aklına ilk önce; “Domuz eti yemeyeyim.” diye o gelmiş.

Ne yiyeyim ne yiyeyim? “Ren geyiği eti” varmış. “Listede o yazıyor.” diye, “Hadi ondan yiyeyim.” demiş. Tabak önüne geldiği zaman da bu sefer hatırlamış; “Yahu, evet domuzun eti yenmez ama domuzdan gayrı ne isterse koyun olsun, isterse sığır olsun, inek olsun o da İslâmî usule göre kesilmezse yine yenmez.”

İlk başta orasını düşünememiş. İlk önce domuz eti olmamasını düşünmüş; halbuki İslâmî usûle göre kesilmezse o da yine murdar oluyor, yine yenmiyor. Yemek de önüne gelmiş; işin o tarafı sonradan aklına gelince, kaşığını çatalını çekmiş, yememiş.

Garson kız başına dikilmiş;

“Beyefendi, niçin yemiyorsunuz?” diye sormuş.

“Yemeyeceğim teşekkür ederim.” demiş.

“Ama yemeniz lazım.” demiş.

“Yemeyeceğim!” deyince;

“Ama çok ayıp olur!” demiş.

Çocuk terbiye eder gibi “Çok ayıp olur!” demiş.

“Biliyorum ama yemeyeceğim!” deyince;

“Bizde aynı zamanda hakarettir; tabağınızı güzelce sıyıracaksınız. Tabakta hiç kalmaması lazım, biraz kaldı mı bizde hakaret sayarlar!” demiş.

İnsan anlıyor, demek ki -kutuplara yakın- israf etmemeleri lazım, her şeyi makul bir ölçüye yerleştirmişler ve kendilerine güzel bir şeyi âdet etmişler.

Biz güzel âdetleri bırakıyoruz, Batı'nın kötü âdetlerini alıyoruz.

“Tabakta bu kadar kalacak, bardakta bu kadar kalacak!”

Adama çay getiriyorsun, -ben sonuna kadar içerim- neredeyse bardağın üçte biri boş kalıyor. Üçte ikisini içiyor, iki parmak dibinde kalıyor.

Niye?

Kibarlık.

Böyle şey olur mu?

Hocamız Abdulaziz Hocaefendi, çayı karıştırmış, karıştırdıktan sonra “Kaşığın

içinde birikmiş damla da çayın içine dökülsün.” diye, çay kaşığıını dışarı çıkardığı zaman ucunu kenara değdirirmiş, Sonra da dermiş ki; “Bereketin hangi damlada olduğu belli olmaz. Belki oradadır.” O damlayı bile ziyan etmiyor. Nihayet su, çay suyu ama biz böyleyiz.

Onun için muhterem kardeşlerim!

Giyiminizde kuşamınızda, yemenizde içmenizde, selamlaşmanızda, ev hayatınızda, oturmanızda kalkmanızda lütfen şahsiyet sahibi olun, şahsiyetinizi takının. “Ben müslümanım, benim usulüm böyledir!” deyin.

“Evet, sen çatalla yiyebilirsin; ben elle yiyorum.” diyebilirsiniz. “Sen böyle giyiniyorsunuz; ben böyle giyiniyorum.” diyebilmeliyiz.

Kadın saçını yaptırıyor, deve hörgücü gibi kabartıyor. Ondan sonra üstüne bir acayip şey koyuyor, şapkaymış; bir de şuradan şu tarafa tüy dikeyor, öyle istediğı yere giriyor. Kütüphaneye giriyor, resmi daireye giriyor, genel müdürün yanına geliyor, bakanın yanına

geliyor, reisicumhurun yanına geliyor, kimse de “Sen bu başındaki şapkayı çıkar.” diyemez.

Avrupa’da diyemiyorlar; kadının saçına dokunulmaz çünkü o berbere gitti, onu yaptırıncaya kadar canı çıktı, dünyanın parasını verdi. O kılını kıpırdatmaz. Ondan sonra “O ilaçlar bozulmasın.” diye gusül abdesti almıyor. “O saçlarının şekli bozulmasın.” diye günlerce gusül abdesti almıyor.

Onun için ona dokunmazlar. Peki ben müslüman olduğum için benim bacım da, kardeşim de, anam da neyse; o da başını örtüyor, ona niye kızılıyorsun? O da tertemiz başını örtüyor. Dininden imanında dolayı o da başını örtüyor.

Şahsiyetimizi bulacağız.

“Avrupalı bir şey yaparsa güzel, müslüman bir şey yaparsa kötü. Alafranga olursa güzel, alaturka olursa kötü. Garp usûlü olunca güzel, şark usûlü olunca kötü!”

Nereden çıktı bu mantık?

Bir şey yok ama bu mantığı siz körüklüyorsunuz. Siz cami cemaati değil de halk, biz

körüklüyoruz. Siz ve biz körüklüyoruz. Çünkü ona alkış tutuyoruz, onu beğeniyoruz, onu yadırgamıyoruz.

Bak o Finli garson gelip söyleyebiliyor. Bizim heyette mühendis arkadaş, “dışarıdan gelmiş bir arkadaş, muhterem bir insan” demiyor, geliyor; “Beyefendi, lütfen tabağınızdakiyi yesenize!” diyor.

Adamlar gelirler, böyle en basit şeyi söylerler. Zırnık, küçücük, ufacık bir şeyi ihmal etmezler. Bir şeyi söylemeye hakları oldu mu, hemen söylerler.

Almanya’da bir trende bir şehirden bir şehre gidiyoruz. Kompartımanlara baktık, sigara içilmeyen bir kompartımana girdik, arkadaşşımla oturuyoruz; içerisi bomboş. Sonra bir başkası da bizim kıyafetimizden müslüman Türk olduğumuzu anladı, kapıyı açtı, içeri girdi. Biraz sonra cart kipriti çaktı, bir sigara yaktı. İyi ama burası sigara içilmeyen yer, yaktı. Biz utancımızdan, nezaketimizden; “Hadi darıltmayalım.” diye sabrettik; du-

manın içinde gözlerimiz yaşararak sineye çekiyoruz. İçimizden; *Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh* diyoruz.

Biraz sonra kondüktör geldi, biletleri kontrol ediyor. Kapıdan girdi, bir kaşlarını çattı, öteki adama; “Defolun içeri!” dedi. Ama o kadar sert söyledi ki ben hayret ettim. “Defol, çık buradan! Burası sigara içilmeyen yer!” dedi. Şaşırdım kaldım. Fırsat buldular mı böyle canına okurlar; bırakmazlar.

Onun için şahsiyet sahibi olalım:

“Benim usûlüm böyledir. Biz kadınlar şu tarafta otururuz, erkekler burada otururuz, biz böyle giyiniriz. Bizim tıraş şeklimiz böyle olur, selâm şeklimiz böyle olur, eğlenmemiz böyle olur, ibadetimiz böyle olur. Her şeyimiz kendimize mahsus.”

Bak burada Peygamber Efendimiz ne buyuruyor?

“Bıçakla kesmek yabancıların âdetidir.” diyor.

Biz de şimdi her şeyimizi onlara göre ayarlamışız. Bak, kafa ne kadar değişmiş.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz'in hadîs-i şerîflerinde bize nasıl bir istikâmet gösteriliyor?

“Sakın acemlere, yabancılara benzemeyin!”

Acem dediği “gayr-ı Arap” demek, yani “yabancı” demek. “Yabancılara benzemeyin, İslâmî törenizi muhafaza edin!” diyor.

Biz de İslâmî töreyi atmışız, şimdi her şeyimiz yabancı. Evin içinde bizim eskiden yüksekçe oturulan bir yer vardı, “sedir” denilirdi. Bir uçtan bir uca sedir, arkasında da yastıklar vardı; oh elimizi koyduk mu şöyle güzelce otururduk. Sedir kolaydı, parası da çok değildi. Üstüne halı da koyardın, arkasına yastık da koyardın, herkesin bir sediri olabilirdi. Şimdi eğrili büğrülü, oymalı sırmalı bir sürü koltuk çıktı; heyula gibi odanın bir köşesine koyuyorsun, Uludağ gibi orasını kaplıyor. Öbür tarafına bir koltuk daha, hadi bakalım sen dışarıda bekle, buyur.

Ne var?

İçeride koltuklar var. İki kişi oturdu mu bitiyor. Eskiden daha güzeldi. İnsan o sedirin üstünde otururdu, zamanı gelince yatardı da. Fazla bir para da gitmezdi. Şimdi bilmiyorum, artık bir misafir odası takımını kaç yüz bin liradır kim bilir? Milyondan yukarıya çıkmıştır, tabi ben eskidim artık; o fiyatları bilmem.

Bana yüz bin rakamı büyük gibi geliyordu; şimdi Bağdat Caddesi'nde bir dükkân bir milyon iki yüz bine satılmış. Artık bizim devrimiz değil, ben tanımıyorum, o rakamları bilmiyorum, bir şey diyemiyorum.

Kendi şahsiyetimizi bulacağız. Biz mecmua çıkarıyoruz; mecmuada ilk önce dedik ki “Kadınların kızların ihtiyacı neyse burada onu yazalım.”

Sonra okuyuculardan bize uyarı geldi:

“Böyle allı pullu yemekleri ne tarif edip duruyorsunuz? Böyle dallı güllü fistanları ne anlatıp duruyorsunuz? Bize daha başka şeyler lazım!”

Maşâallah, elhamdülillah! “Gösterişe lüzum yok, bize iş lazım!” demeye getiriyorlar.

Şimdi bazı insanlar bu gösteriş uğruna çok şeyler feda ediyorlar; biz öyle yapmayalım. Şahsiyetimizi takıyalım, lütfen İslâmca yaşayalım. Allahu Teâlâ hazretlerinin istediği tarzda, sade bir giyim, sade bir yaşama. O zaman paramız çok artar. Onu da cihada ver, onu da İslâm’ın yayılmasına ver. O parayı da öteki müslümanların ıstıraplarının dinmesine harca. Hepimizin yanında milyonlar vardır, hepsi lükse gidiyor, hepsi israfa gidiyor.

Ondan sonraki hadîs-i şerîf de yine böyle bir hadîs-i şerîf:

لَا تَقْطَعُوا الْخُبْزَ بِالسِّكِّينِ كَمَا تَقْطَعُهُ الْأَعَاجِمُ، وَإِذَا
أَرَادَ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ اللَّحْمَ، فَلَا يَقْطَعُهُ بِالسِّكِّينِ،
وَلَكِنْ لِيَأْخُذَهُ بِيَدِهِ، فَلْيَنْهَشْهُ بِفِيهِ، فَإِنَّهُ أَهْنَأُ
وَأَمْرَأُ.

*Lâ tekta'û'l-hubze bi's-sikkîni kemâ takta'uhü'l-e'âcimü ve izâ erâde ehadüküm en ye'küle'l-lahme fe la yekta'uhû bi's-sikkîni velâkin liye'huzhü bi-yedihî fe'l-yenheşhü bi fîhi fe-innehû ehneü ve emreü.*⁵

Bu da Ümmü Seleme *radiyallahu anha*'dan.

Peygamber Efendimiz bu hadîs-i şerîfte de;

“Ekmeği yabancıların kestiği gibi bıçakla kesmeyin. Sizden biriniz et yemek istediği zaman da onu bıçakla kesmesin; eliyle alsın, onu ağızıyla dişleriyle koparsın, çünkü bu daha lezzetlidir ve hazmı daha kolaydır.” buyurmuş.

Hazım işi ağızda başlıyor, her şey ona göre çalışıyor. Dişlerini kullananın dişi sağlam olur. Dişlerini kullanmayanın dişi çürük olur, zamanla çürür. Hangi uzvu kullanılırsa

⁵ Râmûzu'l-Ehâdis, 475/13

kuvvetlenir. Demirci pazusunu kullanır, benim pazumun ikisi gibi olur.

Neden?

Kullandı kullandı, gelişti.

Dişlerini kullanan insanın dişleri sağlam olur, diş etleri sıhhatli olur, dipleri çürümez. Kullanmaya kullanmaya lup diye yuta yuta, hiç çiğnemedi yuta yuta vücut; “Galiba bu dişlerin lüzumu yok.” diyor, boş veriyor, dişlerimiz çürüyor, kökleri hastalık kapıyor.

Bu dişleri de Allah yaratmış; onun için yeri gelince ısıracağız. Isırmasını bileceğiz, cart curt koparıp yiyeceğiz. Geçen gün evde ekmek kalmamış; “Bakkala da gitmeyelim.” dedik. Ekmek nasıl kurumuş? Taş gibi takır takır. Onu takır takır ısırarak bir yedim, çok tatlı oluyor, tavsiye ederim.

Ekmeği kurutup yiyin, çok güzel oluyor. Kuru ekmeği atmayın, gayet lezzetli oluyor. İnsan dişini de kullanmış oluyor. Sonradan da bir arkadaş; “O senin yaptığın şey, sıhate de çok faydalıdır.” dedi. Doktorların da beğendiği bir şeymiş.

Evet, eti kesmemeyi anladık; “Kemiklerde falan et kalmasın.” diye. Peygamber Efendimiz ekmeği kesmemeyi de tavsiye ediyor, bölmeyi tavsiye ediyor. Tabi oranın ekmeği ile buranın ekmeği, Şimdiki ekmek çeşitleri farklı da olabilir. Mecburiyet olursa olabilir.

Mesela bizim köyde benim çocukluğumda ekmek haftada bir pişerdi. Haftanın sonuna doğru sofraya ekmek geldi mi, Şöyle kemancının dayadığı gibi ekmeği göğsüne dayayacaksın, bu tarafına da tutacaksın, büyük bıçağı da alacaksın, saldırma gibi keseceksin. Böyle buradan çektiğin zaman, gıcır gıcır, gıcır gıcır ekmek öyle kesilir. Onu bölerek yapamazsın, mecburen keseceksin. Şimdi pamuk gibi, kolay.

Peygamber Efendimiz bunları durumlara göre, “Kibir olmasın, yabancılar taklit edilmesin.” diye söylemiştir. Mecburiyet olduğu zaman yapılır; kibirli olmamaya dikkat edelim, yabancıları taklit etmemeye dikkat edelim. Mümkün olduğu kadar hadîs-i Şerîfe uygun yaşamaya gayret edelim.

c. Selamlaşma Adabı

Diğer hadîs-i serif. Bu hadîs-i şerîfle 476. sayfaya geçmiş bulunuyoruz. Efendimiz şöyle buyuruyor:

لَا تَقُلْ: عَلَيْكَ السَّلَامُ، فَإِنَّ عَلَيْكَ السَّلَامُ تَحِيَّةٌ

[تَحِيَّةٌ] الْمَوْتَى، وَلَكِنْ قُلِ: السَّلَامُ عَلَيْكَ

*Lâ tekul aleyke's-selâm fe-inne aleyke's-selâmü tahiyetü'l-mevtâ velâkin kuli's-selâmu aleyk.*⁶

Peygamber Efendimiz'e bir zât gelmiş; anlaşılan yeni gelmiş. Medine-i Münevvere'ye geldiği zaman bakmış ki bir mübarek zât var, insanlar etrafında pervane gibi dönüyorlar, herkes başına üşüşmüş, toplanmış bir şey soruyorlar; o cevap veriyor, ondan sonra gidiyorlar.

Böyle bir şey görünce; “Bu kimdir?” diye sormuş.

⁶ Râmûzu'l-Ehâdîs, 476/1

“Bu Resûlullâh.” demişler.

O da yanına yanaşmış, iki defa, *aleyke's-selâm yâ Resûlallah, aleyke's-selâm ya Resûlallah* diye selam vermiş.

Peygamber Efendimiz *sallallahu aleyhi ve sellem* de;

“Bu senin söylediğin tarzda *aleyke's-selâm* demek, ölülere verilen selam tarzıdır; öyle deme, *es-selâmü aleyke* de.” diye selamın, *es-selâm* sözünün başa alınmasını söylemiş.

Arapça'da ince bir farkı var. *Aleyke's-selâm*; *aleyke* bazen beddua mânasına kullanılır. “Senin aleyhine olsun!” filan mânası gelir. “Öyle bir tevehhüm olmasın.” diye...

Veyahut da *aleyke's-selâm* selamın cevabı olarak kullanılır. Halbuki, daha cevap olmadan sen ilk önce kendin selam veriyorsun, onun için Peygamber Efendimiz, o zât-ı muhtereme; “Önce *es-selâmü* de, *es-selâmü aleyke* de.” diye buyurmuş.

Bir rivayete göre onlar eskiden ölüleri de öyle selamlarlarmış; “O ölü selamına benze- mesin.” diye “Başladığın zaman *aleyke’s-selâm* deme, *es-selâmü aleyke* de.” diye o kimseye, Câbir b. Süleym *radıyallahu anh’e* söylemiş.

Diğer hadîs-i şerîf:

لَا تَقُولُوا لِلْمُنَافِقِ: سَيِّدُنَا، فَإِنْ يَكُنْ سَيِّدَكُمْ فَقَدْ
أَسْخَطْتُمْ رَبَّكُمْ

*Lâ tekûlû li’l-münâfikı seyyidenâ fe in yekûn seyyideküm fe-kad eshattüm rabbeküm.*⁷

Peygamber Efendimiz buyuruyor ki;

“Münafık bir kimseye ‘Ey Efendimiz!’ demeyin.”

Münafık bir kimseye, ikiyüzlü bir kimseye, içi başka dışı başka, İslâm’ı güzel yaşamayan, dıştan müslümanlardan korkusundan veya bir

⁷ Râmûzu’l-Ehâdis, 476/2

menfaatten dolayı müslüman gibi görünen, içinden iyilik istemeyen -bir münafık- kimseye *seyyidenâ* demeyin. “Efendim, Efendimiz demeyin!”

“Ey Efendimiz!” diye “efendi” tabirini ona bahşetmeyin; o kimseye öyle hitap etmeyin. Çünkü eğer o sizin Efendiniz olursa siz Rabbiniz’i kızdırmış olursunuz.”

Münafık bir insana “efendim” demek ne demek?

Sen benim başımda âmirimsin, ben sen ne dersen ona tâbi olurum, ‘buyur emret’ demek olur; o zaman Allah kızar. Allah bir münafığa itaat edilmesine elbette kızar.

Onun için layık olmayan kimseye “efendim” demeyeceğiz; denilmemesi gerekiyor. Hele o kimse münafıkta demeyeceğiz. Dikkat edilirse “münafık” tabirini kullanıyor.

Biz, müslümanlar için hüsnüzan eden herkese “Efendimiz” diyebiliriz, “buyurun efendim” diyebiliriz ama münafıkta, ikiyüzlüyse ona bir pâyeye ve cesaret vermemek lazım. Çünkü her bir münafık, istismarcı

yaptığı kötülüğü, kendisine taviz veren insanlardan beslenerek yapıyor. Her bir zalim kendisinin etrafındaki dalkavuklardan, şakşakçılardan kuvvet alarak o zulmü yapıyor.

Onun için kötü insana pirim vermeyelim, paye vermeyelim. Kötü insana bir itibar göstermeyelim.

Geçenlerde bir hadise anlattılar, hoşuma gitti. Bizim İstanbullu kardeşlerimizden ticaret erbabından birisi, ticaret için bir kasabaya gitmiş. Sakallı, şalvarlı, müslüman kıyafetli bir arkadaş. Kahvede konuşurken; “Yahu benim uykum geldi, biriniz beni evinizde misafir etmeyecek misiniz?” demiş.

Anlaşılan otel olan bir yer değil. Bir tanesi; “Gel, bizim eve buyur.” demiş. Gitmişler;

“Nerede abdest alabilirim?” demiş, bir müşkülât çıkmış.

“Seccadeniz var mı?”

Bir müşkülât çıkmış, evde seccade yok.

“Kur’ân getirin, biraz Kur’ân okuyayım.”

Kur'ân bulunmaz.

“Kıble ne tarafta? Söyleyin, orada namaz kılayım.”

“Kıbleyi bilmiyoruz.”

“Vallahi daha sizin evde durmam. Secadesi yok, Kur'ân-ı Kerîm'i yok, kıbleyi bilinmiyor; vallahi sizin evde durmam. Dışarıda yatarım, durmam.” demiş, dışarıya çıkmış.

“Etme, eyleme!” filan demişler.

“Yok, sizin evde duramam, mümkün değil duramam!” demiş, gitmiş dışarıda, dükkânda yatmış.

Adamın ticaret ilişkisi varmış, onunla mal satıyormuş, ona gitmiş; “Yemin ettim, evinizde yatmam!” demiş, neyse dükkânda yatmış ama o sert çıkması ötekilere ibret olmuş.

Düşünmüşler;

“Biz neyiz? Bu bizim hâlimiz, dinden imandan bu kadar uzaklığımız nedir?”

Yola gelmişler. Şimdi beş vakit namazında, ailesi de iyi, çoluk çocuğu da, kızı da iyi hâle gelmişler. Demek ki kötü bir insana pirim vermediği zaman; “Bak, sen kötü yoldasın” da, demiş oluyor, onun da ıslahına vesile olur.

Lütfen layık olmayana alkış tutmayalım, pâyeye vermeyelim; layık olanı da ezmeyelim, ona da gereken hürmeti gösterelim.

لَا تَقُولُوا: مَا شَاءَ اللَّهُ وَشَاءَ فُلَانٌ، وَلَكِنْ قُولُوا: مَا

شَاءَ اللَّهُ، ثُمَّ شَاءَ فُلَانٌ

*Lâ tekûlû mâşâallah ve şâe fülânün, velâkin kûlû mâşâallah sümme şâe fülân.*⁸

Bu da Tirmizî’de, Ebû Dâvud’da ve Ahmed b. Hanbel’de, daha başka yerlerde olan bir hadîs-i şerîf.

Peygamber *sallallahu ve sellem* buyuruyor ki;

⁸ Râmûzu’l-Ehâdis, 476/3

“Eğer Allah ve filanca dilerse şu iş şöyle olsun, olur!’ demeyin. Ama deyin ki ‘Allah dilerse, sonra filanca da isterse şu iş şöyle olur.’”

Bunun inceliği şudur:

Mesela bazen; “Senin burada bu işi yapman mümkün değildir, ancak filanca isterse bu iş olur. O buranın tam hâkimidir, yüzde yüz. Burada onun dediği geçer. Ancak o kabul ederse bu iş olur, başka türlü sen bu işi yapamazsın, burada tutunamazsın.” deriz.

Şimdiki yaşayışımızda da, zamanımızda da buna benzer sözler oluyor.

Demek ki Araplarda da buna benzer laflar varmış:

“Bu iş olur, ancak Allah isterse ve o filanca şahıs isterse!”

Canım sen onu Allah’a şerik mi koşuyorsun? Allah istedi mi, o isterse istemesin, Allahu Teâlâ hazretleri canına okur.

Ne olacak? Kulun birisi Allah’ın bir hükmüne, meşiyetine karşı mı gelecek?

Gelemez.

“Allah diledikten sonra filancanın gayret-iyle olur.” de.

Hakkın emri, buyruğu, müsaadesi olmasa, kudret vermese, yazısı olmasa, takdiri olmasa bir çöp yerinden kıpırdamaz. Rüzgâr esemez, zerre hareket edemez, her şey mahvolur.

Onun için insanın Allah’ın bu kudretini bilip her şeyin O’nun elinden çıktığına muttalî olması lazım; O’na iman etmesi lazım ve sözünü de bu imanla, uygun, edepli söylemesi lazım. Edebe aykırı bir tarzda söylememesi lazım.

İnsanlar çok acayip sözler söylüyor. Mesela külhanbeyleri arasında birisi birisine kızıyor;

“Allah olsan yapamazsın bunu!” diyor.

Tevbe, estağfirullah, nereden çıkardın?

“Kral olsan yapamazsın.” de, “Padişah olsan yapamazsın.” de, “Pehlivan olsan yine olmaz.” de.

Allah oldu mu O’nun karşısında kim duracak, şaşkın!

Saçma sapan şeyler konuşuyorlar. İşte buna benzer şeyler Arap diyarında da konuşulduğundan, Efendimiz; “Böyle söylemeyin, böyle söyleyin.” diye şimdi *lâ tekûlû* kısmında geçiyor. Alfabetik sıra oradan geldiği için söylenmeyecek şeyleri zikrediyor.

Bunun arkasında da öyle bir şey var; şöyle diyor:

لَا تَقُولُوا: رَمَضَانَ، فَإِنَّ رَمَضَانَ اسْمٌ مِنْ أَسْمَاءِ اللَّهِ
عَزَّ وَجَلَّ، وَلَكِنْ قُولُوا: شَهْرُ رَمَضَانَ

*Lâ tekûlû Ramazân fe-inne Ramazân ismün min esmâi'llâhi azze ve celle velâkin kûlû “şehrü Ramazân.”*⁹

Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'ten rivayet edilmiş ki Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuş:

⁹ Râmûzu'l-Ehâdîs, 476/4

“Ramazan demeyin. Çünkü Ramazan, Allah’ın isimlerinden bir isimdir. Fakat “Ramazan ayı” deyin, Ramazan diye mutlak olarak kullanmayın.”

“Ramazan geldi, Ramazan gitti, Ramazan iyi, Ramazan kötü, Ramazan sıkıntılı, Ramazan sıcak!” demeyin. “Ramazan ayı” deyin, “Çünkü Ramazan Allah’ın isimlerinden biridir.” diyor Peygamber Efendimiz.

Bu da Arap diliyle ilgili bir meseledir. Ramazan, “yakmak kavurmak” demek. “Güneşin bir şeyi yakması, karartması, kavurması, çok sıcak olmak” mânasına geliyor.

Eskiden bu ayların isimleri verildiği zamanda o ay, sıcak zamana rastlamış. Aslında Ramazan, senenin bütün mevsimlerini dolaşır, her yıl on bir gün geriye gele gele, gele gele, Temmuz’dayken Haziran’a gelir bir dahaki sene. Haziran biter üç sene sonra Mayıs’a gelir. Mayıs biter Nisan’a gelir; geriye doğru aradan otuz küsur sene geçtikten sonra, otuz sene geçtikten sonra bakarsın yine Temmuz’a gelmiş, sıcak günlere rastlamış.

Biz mesela böyle bir iki Ramazan gördük. İyice sıcak olan; orakların, harmanların biçildiği, yapıldığı zamanlarda Ramazanlar gördük, yine gördük, şimdi bahara doğru gidiyor.

Kurban, hac ayı kış gününde de oldu, tir tir titredik, paltolarımızı giydik, hasta olduk, antibiyotikler aldık; şimdi çok sıcaklara geldi; değişir ama ilk isimlendirildiği zamanda sıcak mevsime rastlandığından o zaman *şehr-ü Ramazân* demişler. “Her tarafı yakıp kavurma ayı” demişler, oradan o isim olmuş.

Bazı büyükler de;

“Bu yakıp kavurma ismi; Ramazan ayında yapılan ibadetlerden, taatlerden kulların günahları mahvolduğundan, yok olup gittiğinden verilmiştir.” diyorlar.

İsim ne olursa olsun, doğru olan şekil, *şehr-ü Ramazân* demektir. “Ramazan ayı” demek lazım, “Yanlış anlamaya sebep oluyor.” diye mutlak kullanmamak lazım.

“‘Arap dilinin inceliği içinde yanlış anlamaya sebep olur.’ diye, ‘Öyle demeyin.’” demiş.

Gelelim bundan sonraki hadîs-i şerîfe; artık “Şöyle demeyin, böyle demeyin.” tavsiyeleri bitti.

d. Mescitlerle Övünmek

لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَتَبَاهَى النَّاسُ فِي الْمَسَاجِدِ

*Lâ tekûmü's-sâ'atü hattâ yetebâhe'n-nâsü fi'l-mesâcid.*¹⁰

Bir hadîs-i şerîf kısa; çok kaynakları var. Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvud, İbn Mace, İbn Abdilber, İbn Hibban, Taberânî, Beyhâkî vesaire, Dârimî, İbn Hüzeyme, bu hadîs-i şerîfi Enes *radiyallahu anh*'ten rivayet etmişler.

Diyor ki;

Lâ tekûmü's-sâ'a. “Kıyamet kopmaz, kıyamet kopmayacak.” *Hattâ yetebâhe'n-nâsü fi'l-mesâcid.* “İnsanlar mescidlerde birbirleriyle övünmedikçe; birbirlerine karşı övünmedikçe.”

¹⁰ Râmûzu'l-Ehâdîs, 476/5

Burada başlıca iki mânâ var; o iki mânâyı söyleyeceğim:

Bir; “Mescitler konusunda birbirleriyle övünmedikçe kıyamet kopmaz.”

Fi'l-mesâcid, Arapça mânâsı itibariyle; “mescitler mevzuunda” demek olabilir.

Şöyle derler:

“Bizim mescidimizin kubbesi daha büyük, sizinki bu kadar büyük mü? Bizimkinin şu kadar nakışları var, bizimkinin camları şöyle süslü, sizinki öyle mi? Bizimkinin şurası şöyle, burası böyle, bizimkine biz şu kadar milyon harcamışız, siz o kadar harcadınız mı? Bizimkinin altı tane, sekiz tane, on tane minaresi var, şu kadar şerefesi var; sizinkinin var mı?” diye işi nereye dökmüşler? Süse, ziynete, dış görünüşe dökmüşler.

Halbuki Peygamber Efendimiz’in mescid-i şerîfi, Medine-i Münevvere’de kurduğu mescidin örtüsü, üst tarafı hurma dallarından idi, altı kumluktu. Belki bazı yerlerinde hurmadan hasırları vardı, öyle sade ve basitti. Duvarları balçıktan sıvanmıştı. O mescitlerin

ziynetlenmesi, süslenmesi, nakışlanması vesairesi insanların zâhire düşkünlüğünden, işin aslını unutmalarından oluyor. Koca koca mescitler yapıyorsun, hiç kimse yok. Ecdat koca koca camiler yapmış, selatin camileri; içlerinde bir saf insan var. İki saf olmaz! Asıl mühim olan cemaattir.

Camileri yapıyorlar; kapısına bir kilit vuruyor, ondan sonra gidiyor. Gidiyorsun, caminin orasından dolaşıyorsun, burasından dolaşıyorsun, imamı arıyorsun, müezzini arıyorsun; ortada yok. Camiyi açtıracaksın, namaz vaktinde ibadet edeceksin, bir köyde bekliyorsun, hiç kimse yok.

Dayımız ticari münasebetle bizim Çanak-kale'nin bir köyüne gitmiş; “Yahu, ikindi olmadı mı, vakit geçiyor, ezanı da duymadık.” diye söyleyince demişler ki; “Ezanı duymazsın, çünkü burada ezan okunmuyor!”

“Vay, niye okunmuyor?” demiş.

“Kaç aydır imamımız, müezzanimiz yok.” demişler.

“Yahu, imamsız müezzinsiz köy olur mu?” demiş.

Oluyor işte!

“Peki, sizin içinizden bir tanesi ölünce ne yapıyorsunuz?”

Komşu köyden çağırıyorlarmış.

“Niye yapmıyorsunuz? Parası benden, maaşı benden, siz buraya bir imam bulun.’ dediğim halde imam bulmadılar.” diyor.

“Öyle dediğim halde imam ve müezzin bulmadılar.” diyor.

Çanakkale memleketim olduğundan benim de yani canım istedi ki -üniversitede vazifem var ama- o köye gideyim, üç ay, beş-altı ay, sekiz ay, bir sene neyse; kalayım, o köyde ezan okuyayım, halka biraz anlatayım.

Dinsiz imansız, camisiz ezansız memleket olur mu? Bu çocuklar din iman duygusundan mahrum yetişirse sonra iş nereye varacak?

Bu insanların böyle acayip halleri var. Mescidin kıymetini kaybetmişler. Mühim olan mescidin ibadet yeri olması, içindeki cemaatin

birikmesi, hayırları işlemesi, müslümanların muhabbetidir.

Buradaki bu kalabalığın kıymeti nerede?

Bu kalabalığın kıymeti, müslümanların burada muhabbetle, kardeş olarak, Peygamber Efendimiz'in hadîs-i şerîfleri dinlemesindedir.

Bir mâna bu; mescitlerin nakşî ile, şekliyle, şemâliyle, büyüklüğüyle övünüyorlar ama öz yok. Şekil var, zarf var, mazruf yok. Dış var, iç yok; bir o mânaya gelebilir.

Bir mânayı da burada, şerhte söylemiyor ama bu hadîs-i şerîften, âcizane ben bir de şöyle anlıyorum:

“Mescitlerde insanlar birbirlerine böbürlenmedikçe kıyamet kopmaz.”

Mescit ne?

İbadet yeri.

Burası övünmenin yeri mi? Övünülecek yer mi?

O kalkmış övünüyor, bu kalkmış övünüyor; “Benim soyum şöyledir, benim sülalem

böyledir, ben şöyle asil adamım, ben şöyle ağayım paşayım.” Öbür tarafta ötekisi de kalkıyor; kavmiyet veya bir kabile taassubu yapıyor.

İnsanlar dinin özünü unutmuşlar, mescitleri kendi keyiflerinin icrâ edildiği yerler hâline getirmişler. Mescitler asli hüviyetlerinde değil, asli fonksiyonlarını, vazifelerini yapmıyor da böyle raydan çıkmış; insanın çok dikkatli olması lazım.

Peygamber Efendimiz diyor ki;

“Mescide gelip de kaybolmuş devesini seslenip soran insanın Allah devesini buldurtmasın! Buldurtmasın Allah!” diyor.

Kapıya gelecek diyecek ki; “Ey cemaat, siz orada derli toplusunuz, benim şu renkte, şu boyda, bu posta bir devem kayboldu, gören var mı?”

Peygamber Efendimiz bir hadîs-i şerîfinde; “Onun devesini Allah buldurtmasın!” diyor.

Neden?

Mescit deve bulma yeri değil. Mescit ibadethane, asıl gayesinden başka maksatla kullanılmaz; kullanılmasına karşı çıkıyor.

Onun için mescitlerin asli hüviyetinde; Allah'a ibadet yeri olarak, ancak Kur'an'ın emirlerinin, Peygamber Efendimiz'in hadîs-i şerîflerinin okunduğu, fıkhın öğretildiği, dine hizmet eden yerler olması lazım. Aslında mescitlerin sabaha kadar açık olması lazım ama açık bıraktığı zaman mikrofon çalınıyor, hoparlör çalınıyor, halılar katlanıp katlanıp götürülüyor. İmam efendi, müezzin efendi biraz gevşek bulunursa uykusu derinse kubbenin kurşunları gidiyor, taşları gidiyor, hasırlar gidiyor; bir şey kalmıyor. Zaman bozulunca herkes de kilit vurmaya mecbur kalıyor. Aslında doğru olan şekil; burada gece ibadet etmek isteyen gece ibadet edecek, gündüz ibadet etmek isteyen her zaman gelecek. Evinde ibadet imkânı bulamayan buraya sığınacak. Ama o durumdan ayrılmış. Tabi biraz süslemekten oluyor. Süslemeyip sade olsa, çalınacak bir şey olmasa, o zaman ağzına

kadar açarsın, herkes gelir. Kıymetli eşya koyunca böyle oluyor. Bursa'nın Ulu camiinde söylediler. İncilerle yazılmış bir levha bir gün kaybolmuş. Yüzsüz arsız, dinsiz imansız, edepsiz insan çok. İnsan gözünü açmazsa çok şeyler oluyor.

Allahu Teâlâ hazretleri, dinimize güzel sarılmamızı nasip eylesin. Mescitlerimizi hakiki ibadethane eylesin. Allahu Teâlâ hazretlerinin razı olduğu ibadetlerin yapıldığı, ilimlerin öğretildiği, mübarek mahaller eylesin. Mescitlerimizi çoğaltsın, cemaatlerimizi çoğaltsın, müslümanları çoğaltsın; İslâm'ı dünyanın her yerine vâsıl eylesin.

Geçen bir gazetede okudum, hoşuma gitti:

Güney Amerika'da, Şili'de şu kadar müslüman aile, bu kadar müslüman nüfus... Hiç hatırımızda hayalimizde olmayan yerlerde İslâm yayılıyor. İnşaallah harp olmazsa, darp olmazsa, birbirimize sargın olursak, birbirimizi iyi desteklersek, gözümüzü açarsak, düşmanların oyunlarına düşmezsek, düşmanların kötü kışkırtmaları yüzünden birbirimizin gırtlığına

sarılmazsak, ciğerini sökmezsek, müslümanlık her yerde hâkim olacaktır. Çünkü öteki dinler bâtıl; hak din her tarafı, okyanusları geçecek, Allah'ın izniyle kıtalara yayılacak. Allahu Teâlâ hazretleri bize o günleri göstereyin. İstilaya uğramış İslâm beldelerini kurtarsın. Esir kardeşlerimizi esaretten halâs eylesin. Hürriyetlerimizi elimizden almasın. Hür olarak, malımızla canımızla hak yolda çalışmayı nasip eylesin. Evlatlarımızı, zürriyetlerimizi de mü'min kullar eylesin. Bizden sonra küfrün pençesine düşürüp dinden imandan çıkanlardan eylemesin.

Hâsılı kendimizi ve sevdiklerimizi, sevdiklerimizle beraber, cennetiyle cemaliyle müşerref eylesin.

Prof. Dr. Mahmud Es'ad COŞAN

12 Rebû'ü'l-Âhir 1407 / 14.12.1986

[Bütün HADİS DERSLERİ'ne PDF olarak ulaşmak için tıklayınız.](#)

